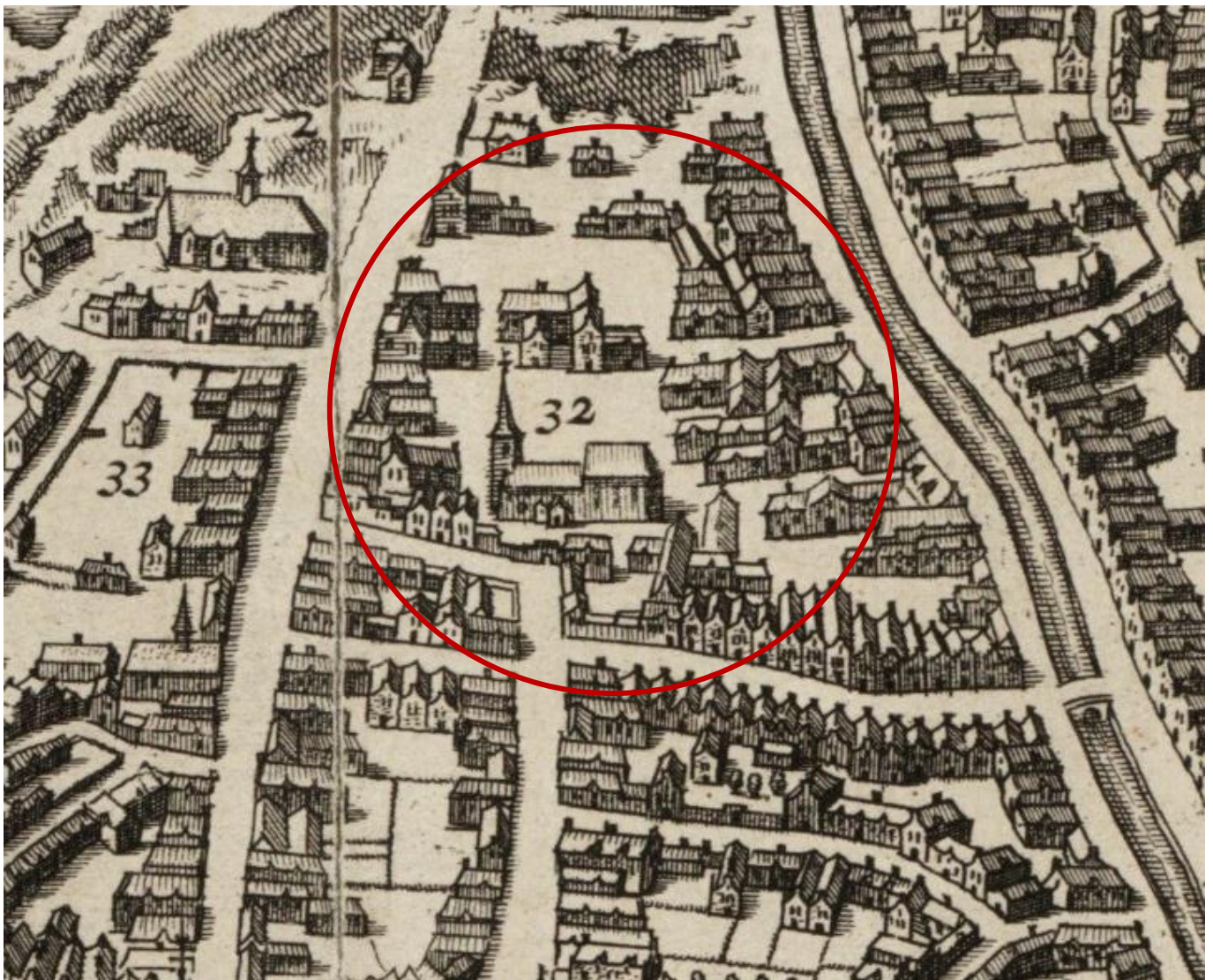

Begijnhof

De naam Begijnhof stamt uit de middeleeuwen toen daar inderdaad het begijnhof gevestigd was. Alleen omvatte het in die tijd ook het huidige Donkere Begijnhof, Goudsmidspleintje, Kalversteeg en Groene Buurt. Zie verhaal hieronder. Een andere naam voor het Begijnhof was het Grootte Begijnhof in 1543 en 1515. In 1578 sprak men ook wel over het Grooten Hoff. Verder werd het ook wel Faly Begijnhof genoemd, naar de sluier (Falie), die de begijnen droegen.

Locatie: tussen Jansstraat en Bakenessergracht

NL-HlmNHA_51000373_XL; Th. Thomasz.; 1578 ; Uitsnede Begijnhof e.o.

NL-ImNHA_54025666_M; Munnich & Ermerins; 1858; Uitzicht vanaf toren Grote Kerk over Begijnhof e.o.

Er zijn vijf kenmerken, die het karakter van een begijnhof kenmerken:

1. een begijnhof heeft een institutioneel karakter. Het is een stichting met een doel, een vermogen en een bestuur
2. een begijnhof is een complex, dat afgescheiden is van de buitenwereld en bestaat uit afzonderlijke woonhuizen
3. begijnen zijn vrouwen, die een kuis en godvruchtig leven willen leiden, maar geen kloostergeloften afleggen. Dus ook de gelofte van armoede niet, waardoor zij privébezit mochten hebben. In principe moesten ze in hun eigen levensonderhoud voorzien
4. het begijnhof had een bijzondere rechtstoestand. De huizen waren op eigen kosten gebouwd of gekocht door begijnen. Ook het onderhoud moesten zij bekostigen
5. begijnen leefden niet gemeenschappelijk, maar individueel. Ze hadden elk hun eigen complete huishouden

Waarschijnlijk ontstond de begijnenbeweging eind 12e eeuw uit een beweging van religieuze vernieuwing in Brabant en het Duitse Rijnland en verspreidde zich daarna over West Europa.

Vrijwillige armoede en kuisheid staan centraal. Het sloeg vooral onder vrouwen aan. Er werden nieuwe vrouwenkloosters gesticht, maar bestaande kloosterordes verzette zich steeds meer. Hierdoor was er voor de nodige vrouwen geen plek in een klooster. Dan maar zelf aan de slag dus. In eerste instantie had de begijnenbeweging een ongeorganiseerd karakter en later (13e eeuw) kreeg het een meer permanent karakter.

De rijke begijnen vormden de ruggegraat van een Begijnhof. Zij hadden de middelen om gebouwen op te richten en te onderhouden.

Het Haarlemse Begijnhof is rond 1260 gesticht. De oorspronkelijke vorm is niet bekend. Ten gevolge van de vervolgingen midden 14e eeuw ontstonden er financiële problemen. Delen van het terrein werden verkocht. In latere tijden werd de hof naar het oosten en noorden uitgebreid. Zie kaart hierboven. Een belangrijk deel van de westkant van de Bakenessergracht tussen Begijnebrug en het Goudsmitpleintje en het terrein van de Sint Josephkerk hoorden ook bij het Begijnhof. Het Haarlemse Begijnhof was ca. één hectare groot.

Volgens een haardstedetelling van 1555 bevonden zich op het begijnhof 48 huizen. Hiervan waren er vijf conventen, verder was er een bakhuis, slachthuis en een poorthuis. Er waren dus 40 huizen voor gewone bewoning bestemd. Voorts waren er nog vier zogenaamde "vrije woningen". Arme mensen konden daar gratis wonen. Er waren zowel hele kleine als behoorlijk grote huizen op de hof. Hoeveel mensen woonden er nu op de hof? De literatuur vermeldt het niet. Precies zullen we het niet weten, maar er valt wel een door mijzelf gemaakte schatting te maken. In een convent woonden er al gauw acht mensen. Dit maakt 40 personen. De 40 woningen, die individueel bewoond werden, hadden toch vaak meerdere mensen tot bewoning, want de nodige begijnen hadden een dienstbode en/of inwonende meisjes voor opvoedingsdoeleinden. Geregeld had een zelfstandig wonende begijn ook inwonende familieleden. 40 keer 3 maakt 120 personen. Er waren vier vrijwoningen. In een gewoon huis in die tijd konden al gauw 5-10 personen wonen. Laten we uitgaan van zeven. Dit maakt dus 28 personen. $40 + 120 + 28$ maakt 188 personen. Voorts waren er nog een aantal geestelijken, die net buiten de hof woonden. Grof geschat komt men dus tot een aantal van tussen de 150 en 200 personen.

Na de Reformatie is er sprake van 56 genummerde huizen, waarvan 44 voor normale bewoning. Dit zijn er dus vier meer dan uit de telling van 1555. Het verschil van vier huizen moet verklaard worden uit het meetellen van vrijwoningen. Dan nog is er een verschil van 12 genummerde huizen. Waarschijnlijk waren er dus nog meer bijgebouwen, dan uit de telling van 1555 bleek. Waarschijnlijk moet men hierbij denken aan een bakhuis et cetera. Zeker is, dat er lange tijd een ziekhuis geweest is.

Het Haarlemse Begijnhof vormde een aparte parochie binnen de stad.

Waar leefden de begijnen zoal van: het verzorgen van zieken in de stad, het houden van dodenwaken, het herdenken van mensen in gebeden en missen, het bewaken van een of andere kapel in een kerk (kosterassistentes), het opvoeden van meisjes in eigen huis van de begijn, het borduren van kerkelijke gewaden, het wassen van kerkelijke gewaden en het maken van textiel voor eigen gebruik en het naaien van kleding bij mensen thuis. Vaak namen ze ook één of enkele familieleden in huis, waaronder vaak hun moeder, die weduwe geworden was. Dit was vaak tegen betaling.

Bestuurlijke zaken: Het bestuur stond uit twee meestersen. Per jaar werd 1 nieuwe meesteres gekozen, die twee jaar aanbleef. Elk jaar had men dus 1 meesteres, die nieuw was en 1 meesterse, die al ervaring had. De meestersen werden gekozen door alle gewijde begijnen. Geregeld was er een college van oude en ervaren begijnen betrokken bij bestuurlijke kwesties. Dit college bestond uit voormalige meestersen. Voor de mensen van onze generatie is het vanzelfsprekend om zelf naar de rechtbank te kunnen gaan. Toen waren vrouwen in dat opzicht handelingsonbekwaam. In rechtszaken moesten zij worden bijgestaan en vertegenwoordigd door een zogenaamde "hofvoogd".

Goudsmitspleintje en de poorten (bibliografie (Koorn, 1981) (Kurtz, et al., 1999) (Looyenga, 1990) (Hoeben, 1967)): het begijnhof had drie toegangspoorten; de hoofdpoort tegenover de Lange Begijnenstraat en tegenover het hoofdportaal van de Waalse Kerk. Op de kaart van Thomas Thomaszoon uit 1578 is duidelijk te zien, dat het begijnhof aan de zuidkant afgesloten was door een muur in het verlengde van de noordgevel van de Begijnesteeg. In deze muur is de hoofdpoort duidelijk te zien op de kaart. In de noordoosthoek lag de achterpoort in de doorgang van het Goudsmitspleintje naar de Bakenessergracht. Aan de Jansstraat, ten zuiden van de Josephkerk, lag de zijingang van het begijnhof.

Na de Reformatie kreeg het **Goudsmitspleintje** zijn eigen geschiedenis: op de hoek van dit pleintje en het Donkere Begijnhof staat het huis de Goudsmidskamer. Van 1614 tot 1798 was dit het gildehuis van de gouden zilversmeden. Het huis grenzend aan de zuidkant van dit huis was lange tijd een katholieke schuilkerk. Dit huis werd in 1669 aangekocht door de pastoor van de Rooms-Katholieke statie van het Begijnhof. Dit werd ingericht tot kerk. Het oude schuilkerkje van de begijnen ter plekke van de huidige Josephkerk bleef ook gewoon in gebruik voor de eredienst. Samen vormden deze twee schuilkerken de voorloper van de huidige Sint Josephkerk, die op 31-5-1843 gewijd werd.

Op de westelijke hoek van het **Goudsmitspleintje** met de Kalversteeg bevindt zich de eerste synagoge. Ook dit was een "schuilkerk ". De eigenlijke synagogeruimte bevond zich op de eerste verdieping. Daar ziet men in de zijmuur nog een grote uitgebouwde nis. Hier stonden de thorarollen in. Het pand werd in 1765 aangekocht en verbouwd tot hoge annex woonhuis. De rechter voordeur leidt naar de gebedsruimte. Al snel werd deze synagoge te klein. Uiteindelijk werd in 1841 een nieuwe synagoge geopend in de Lange Begijnenstraat. Deze stond op de plek waar nu de Schuur staat.

Bibliografie kort

(Hoeben, 1967) (Koorn, 1981) (Kurtz, et al., 1999) (Looyenga, 1990)

Bibliografie uitgebreid

Hoeben, J. 1967. *Zeven eeuwen Haarlem*. Haarlem : Haarlems Dagblad/Oprechte Haarlemse Courant, 1967. ISBN?.

Koorn, F.B.J. 1981. *Begijnhoven in Holland en Zeeland gedurende de middeleeuwen*. Assen : van Gorcum, 1981.

Kurtz, G.H. en Temmink, J.J. 1999. *De straat waarin wij wonen*. Haarlem : Schuyt & Co, 1999. ISBN 90 6097 454 9.

Looyenga, A.J. 1990. *Van waterstaatskerk tot kathedraal, Haerlemreeks nummer 11*. Haarlem : Vereniging Haerlem, 1990.